

ה' של ספינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

כא:

**"תנו רבנן מעשה בר"ע שהיה
חבוש בבית האסורין, א"ל תן
לי מים ואטול ידי, לשתות אין
מניעין ליטול ירך מניעין, א"ל מה
אעשה שחייבין עליהן מיתה"**

האיך החמיר רבי עקיבא על עצמו בדבר שאינו מג' עבירות

בתוספות ביארו, דאף על פי שאמרו (לעיל ז:):
ארבעה דברים פטורים במחנה, ואחד מהם
נטילת ידיים, וכל שכן במקום סכנה, מחמיר
על עצמו היה. ולכאורה מזה נראה דלא
כשיטת הרמב"ם (בפ"ה מהל' יסודי התורה),
שפסק שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג,
ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו. אלמא
דאסור להחמיר על עצמו במקום סכנה, אפילו
באיסור דאורייתא. בספר תורת חיים עמד
בזה וכתב: "משמע דמותר לו לאדם להחמיר
על עצמו למסור נפשו למוות כדי שלא יעבור
אפילו איסור דרבנן, וכן משמע בפרק מרובה
בעובדא דחסיד שהיה גונח מלבו ואמרו
הרופאים שאין לו תקנה עד שינק חלב רותח,
לימים נכנסו חבריו לבקרו כיון שראו אותה
העז קשורה חזרו לאחוריהם וכו'."

וקשה דבפרק בן סורר ומורה איתא כל עבירות
שבתורה אם אומרים לאדם עבור ולא תהרוג
יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת אלילים וכו',
וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה
כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא
עבר הרי זה מתחייב בנפשו, אלמא דאסור
להחמיר אפילו באיסור דאורייתא. מיהו
הרא"ש ז"ל והטור סימן קנ"ו כתבו שאם ירצה
להחמיר על עצמו וליהרג רשאי וכ"כ בשלחן
ערוך שם, אבל בפרק בן סורר ומורה כתבתי
ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל, ושמא יש לחלק דכל

היכא דברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו
ושאני הכא דספקא הווה שהרי לסוף הביא לו
מים ועובדא דחסיד נמי שמא בלא חלב עז נמי
לא היה מת. וכ"כ המהרצ"ח שם."

ומרן רבינו זי"ע במאור ישראל כאן כתב:
"ולכאורה בלאו הכי יש להקשות על פי מה
שכתב הנימוקי יוסף (ס"פ בן סורר ומורה),
שאם הוא אדם גדול וחסיד ורואה שהדור פרוץ
בכך, רשאי לקדש שם שמים ולמסור נפשו
אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו
ליראה את ה'. ע"ש. וע"ע להכנסת הגדולה יו"ד
(סי' קנז הגב"י אות ז) שכתב לדחות מה שכתבו
התוס' בעבודה זרה (כז:): שאם רצה להחמיר
על עצמו אפילו בשאר עבירות רשאי, כהיא
דרב אבא בר זימנא שהיה אצל עכו"ם ואמר
לו לאכול נבלה ואי לא קטילנא לך, וא"ל אי
בעית למקטלי קטול, ומחמיר על עצמו היה,
דמסתמא בצנעא הוה. ע"כ."

ודחה הכנה"ג ע"פ דברי הנימוקי יוסף הנ"ל
שאם הוא אדם גדול וחסיד והשעה צריכה לכך
רשאי להחמיר על עצמו. ע"ש. אולם לפע"ד
אין דעת הרמב"ם כדברי הנימוקי יוסף, שהרי
כתב (בפ"ה מהל' יסוה"ת ה"ד), כל מי שנאמר
בו ייהרג ואל יעבור, ונהרג ולא עבר, והיה
זה בעשרה מישראל, הרי זה קידש את השם
ברבים, כגון דניאל וחנניה מישאל ועזריה,
ורבי עקיבא וחבריו. ומוכח שזהו דוקא בדבר
שנאמר בו ייהרג ואל יעבור, מה שאין כן בדבר
שנאמר בו יעבור ואל יהרג, אפילו הוא אדם
גדול כרבי עקיבא וחבריו אינו רשאי להחמיר
ולמסור נפשו להריגה. וכן סתם הרמב"ם שם,
שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא
עבר הרי זה מתחייב בנפשו, ולא חילק בין אם
הוא אדם גדול, או לא. אלמא דלא סבירא ליה
כהנימוקי יוסף. ומיהו אפשר משום דהוי ספק
ספיקא, שמא בקצת המים שנשארו לא יבא
לידי סכנה, ושמא יביאו לו מים אחרים, כמו
שהיה כן לבסוף. ובמקום ספק ספיקא יוכל
להחמיר על עצמו."

כב:

**"רבא אמר במי שמושים עצמו
אכזרי על בניו ועל בני ביתו"**

האם העורב אוהב את בניו או שונאם

בקובץ בית הלל (קובץ טז עמ' פז), הקשה
חכם אחד דלכאורה מאמר זה, שהעורב אכזרי
על בניו, סותר מאמר חז"ל (פסחים קיג:)
שהעורבים אוהבים זה את זה.

ותירץ ידידי הרב גמליאל הכהן רבינוביץ
שליט"א בעל המחבר 'גם אני אודך' (שם, קובץ
יז עמ' פט) דנראה לתרץ שבאמת העורבין
אוהבים זה לזה, אולם לבניו, העורב אכזרי
בתחילה משום סיבה מיוחדת, וכמו שאיתא
במדרש תנחומא (עקב סימן ב) וז"ל, "ומנין
שעורב אכזרי על בניו שנאמר "מי יכין לעורב
צידו כי ילדיו אל א-ל ישועו יתעו לבלי אוכל"
(איוב לח, מא), וכן הוא אומר "לבני עורב אשר
יקראו" (תהלים קמז, ט), ואמרו חכמינו ז"ל
העורב מוליד לבנים (כלומר בעת לדתם הם
לבנים) וכו' ומואסין אותן ומניחין אותן, מה
עושה הקדוש ברוך הוא מזמין להן יתושין
מצואתן ופורחין ואוכלין אותן, שנאמר מי יכין
לעורב צידו". ע"כ המדרש תנחומא. ובפרקי
דרבי אליעזר (סוף פרק כא) איתא להא באופן
אחר קצת: "שילם הקדוש ברוך הוא שכר טוב
לעורבים בעולם הזה ומה שכר נתן להם כשהם
מולידים את בניהם רואים אותן לבנים ובורחים
מפניהם וסבורים שהם בני נחש, והקב"ה נותן
להם מזונם בלא מחסור".

וכל זה בלידתם, אולם אח"כ כשהבנים גדלים
אין העורב אכזרי לבניו, אלא אוהבם, וכדאיתא
במס' כתובות (מט:): ועורבא בעי בניה, והכתוב
לבני עורב אשר יקראו, לא קשיא הא בחיורי
הא באוכמי. ופירש רש"י (בד"ה אוכמי):
כשגדל משחיר והאם והאב אוהבין אותן,

"חויז מן המים ומן המלח" (בו):

השותה מים ביום הכיפורים האם חייב כרת

בש"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' רפב) נשאל אם השותה מים ביום הכיפורים חייב כרת. והשיב: "אפשר דמן התורה אינו חייב אלא דווקא אכל מידי דמיזן. אבל מים אינם זנים כלל, כמ"ש הרמב"ם בפירושו המשנה (פ"ג דעירובין) שהטעם שאין מערבים במים, שהמים אינם אלא להוליך המזונות למקומות הצריכים, ואין בהם אלא הרחקת הנזק הוא הצמא, אבל תועלת הזן אין בהם כלל. ע"ש.

"ובריש פרק יום הכיפורים (יומא עד.) מייתי ברייתא דילפינן מוהאבדתי את הנפש ההיא, עיניו שיש בו אבידת נפש, ואיזה זה אכילה ושתיה. ע"ש. ור"ל עיניו מדברים שבהעדרם תאבד הנפש מן הגוף, ובקחתו מהם תתקיים הנפש בגוף. וזו היא האכילה הבאה מדברים הזנים, והשתיה מיין ודבש וחלב שמקיימים הנפש בגוף ולא יאבד, לאפוקי ציר ומוריים ודברים המרים. אבל המים אם לא ישתה אלא מהם יבלה ויאבד כי אינם זנים כלל".

ומרן רבינו זצ"ל בספרו חזון עובדיה ימים נוראים (עמ' ער"ה) דחה את דבריו והעלה להלכה כי השותה מים ביום הכיפורים חייב כרת. וז"ל: "וכן בקדש חזיתיה להגאון ממונקאטש בש"ת מנחת אלעזר ח"ד (סי' נח), שכתב גם כן לתמוה על דברי הלכות קטנות בזה. ודחה ראיתו ממ"ש בכל מערבין חוץ מן המים וכו', דשאני התם דבעינן מזון ממש כדי לחשבם כאילו דרים בבית אחד. מה שאין כן לעניין יום הכיפורים וכו'. וכיון בזה לדברי הגאון מחנה חיים ח"ג (סי' מה), שגם כן דחה דברי הלק"ט כאמור. ע"ש. והרי הדבר ידוע לחכמי הרופאים והחימאי, שיש במים הרבה חלקים ממידוי דמיזן.

"ואף הרמב"ם בוודאי שידע מזה, אלא שרצה לפרש דברי המשנה שאין אדם קובע דירתו אלא על דבר הרגיל ומורגש למזונות, ולא מים ומלח. תדע דהא אמרינן בעירובין שאין מערבין בכמהין ופטירות, וכי יעלה על הדעת שהאוכל כמהין ופטירות ביוה"כ יהיה פטור מכרת. והלום ראיתי בשדי חמד (מערכת ע כלל סט) שכתב לפלפל בזה על דברי הלק"ט. ע"ש. וע"ע אליו במערכת יוהכ"פ (סי' ג אות ז) ד"ה ולענין, שהביא ג"כ דברי כמה מן האחרונים הנ"ל שהשיגו בזה על הלק"ט. ע"ש. ותהילות לה' יתברך אנו הרחבנו הדברים, והמורם מכל האמור שרוב האחרונים דחו דברי הלק"ט מההלכה. והעיקר לדינא שהשותה מים ביום הכיפורים חייב כרת או קרבן."

אבל מתחילתן לבנים ושוואין אותן. ולפי זה אתי שפיר דלעולם העורבים אוהבים זה לזה ואפילו לבניהם, אולם רק כשהבנים קטנים העורב אכזרי לבניו, ועל זה מוסבים דברי רבא כאן.

"היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם"

על לימוד תורה מקבלים שכר גם בעולם הזה

כתב רבינו הרי"ח בן יהודיע כאן: "נראה לי בס"ד הכונה על פי מה שכתבו המפרשים ז"ל הא דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, מטעם דקיימא לן אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וכל ימיו של אדם הוא כפועל, וכשימות שנעשה חפשי מן המצות אז יקבל שכרו. וכל זה בשכר מצות שיש להם סוף בזמן המיתה, אבל עסק התורה אין לו סוף ואין לו הפסק, שגם אחר פטירה מעולם הזה הוא נוהג אצל הנפש שעוסקת בתורה בישיבות הצדיקים, כמו שכתוב בגמרא תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר (תהלים פד, ח) "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

"וגם הגוף בקבר שפתותיו דובבות בתורה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל על הפסוק (שיר השירים ז, י) "דובב שפתי ישנים". וזאת שאמר, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, איירי על מעשי המצוות שיש להם סוף בזמן מה שאין כן בלימוד התורה, ולכן אמר לעשותם ולא אמר ללמדם, וכיון שיש להם סוף והפסק כי למחר נעשה חפשי מן המצות, לכן היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, מה שאין כן שכר תורה אפשר שישתלם גם בעולם הזה ואין לה הפסק."

בו:

"חויז מן המים ומן המלח"

האם נפט נחשב גידולי קרקע

ברש"י (ד"ה חוץ) כתב: בגמרא מפרש טעמא דלאו פרי מפרי הוא. הנה בספר שמחה לאיש להגאון רבי יצחק אבא שאול שליט"א כתב: "מדלא כתב הטעם דלאו גידולי קרקע הוא, משמע דסבירא ליה לרש"י ז"ל דמים ומלח גידולי קרקע נינהו, וכן כתב רבינו חננאל. אמנם רבינו עובדיה מברטנורה כתב (במסכת מעשר שני פרק א משנה ה), דמים אימעטו משום דלא הוי גידולי קרקע, וכן כתב הרמב"ם

שם. ובתוספות יו"ט (שם משנה ג) כתב וז"ל: וצריך לומר שאף על פי שהמים נקובים מתחת לארץ, ככתוב במעשה בראשית ולא מקרקע גדלי, מכל מקום הואיל ונובעים הם מהארץ, איצטרין למעטינהו משום דלא הוו מפרי, עכ"ל. וכוונתו כיון שגידולי קרקע נקרא כל שעולה מן הארץ, וכיון שהמים הם נובעים ועולים מן האדמה חשיבי כאילו הן צומחין מן האדמה, ומשום הכי גידולי קרקע מיקרו.

"והוצרכתי לזה לאפוקי מן הסוברים דנפט חשיב נמי גידולי קרקע. ולדברינו אינו מוכרת, דהא הנפט אינו כמעין הנובע מן הקרקע, רק הוא אצור באוצרי הקרקע, וכך נודע לי מפי חוקרי האדמה. והוצרכתי לכל זה לפירושו של התוספות יו"ט. אבל לעניות דעתי ליתן טעם אחר דהמים חשיבי גידולי קרקע, משום דהמים מצמיחין הפירות והפירות חשיבי גידולי קרקע, אם כן גם המים דהם המצמיחין הפירות יחשבו כמותם. והדומה לזה כי גם העפר והאדמה נחשב גידולי קרקע כדאיתא במסכת שבת (דף עג:). האי מאן דעביד חביתא חייב משום טוחן, ופירש רש"י שם דהוא כותש הדברים, ע"כ.

"והלא קיימא לן דאין טוחן אלא בגידולי קרקע, וראיה זו הביא הגאון רבי עקיבא איגר בתשובה (סימן כ). ועל כרחך דהטעם הוא משום דהעפר מגדל הצמחין והוא הדין המים. וסמך לזה מדמברכינן המוציא לחם מן הארץ, ואם נאמר דהעפר לא חשיב גידולי קרקע ונפרד הוא מן האדמה, היה מהראוי לברך המוציא לחם מן העפר או מן האדמה שהיא המצמיחתו והמגדלתו, אלא ודאי דגם העפר הוא בכלל הארץ וכמו מים, דהכל חשיב גידולי קרקע, ופשוט. ולפי זה פשוט דהנפט דאין בו כח הצמיחה ואדרבה יש בו כח הכיליון כנודע, ודאי לא חשיב גידולי קרקע."